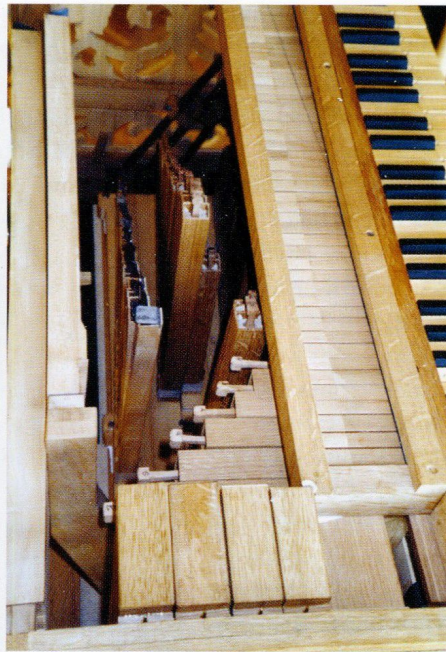
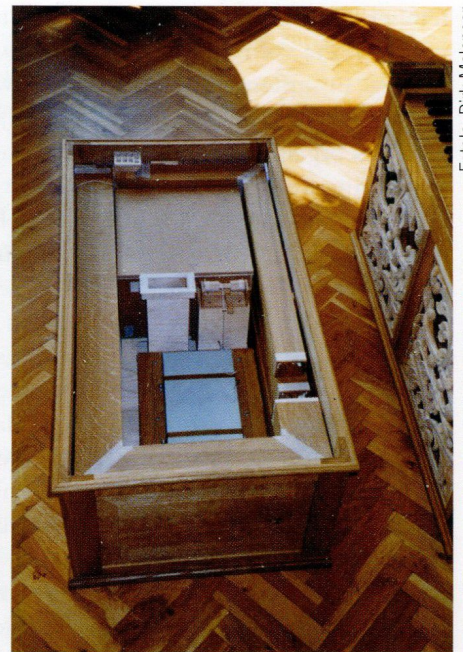

Het kistorgel van Jelte Hulzebos, gefotografeerd bij Van Gelder in Warfhuizen.

Het binnenwerk met op de voorgrond enkele verkropte pijpen.

De onderkist, met de windvoorziening waaromheen de vier grootste pijpen van de Holzgedackt 8 vt zijn 'gedrapeerd'.

Foto's: Dirk Molenaar

voormalig schoolgebouw pal naast de vroegere Hervormde kerk van Warfhuizen. In 2005 werd voor de klavecimbelsmaker de lang gekoesterde wens bewaarheid om eens een kistorgel te maken. Als voorbeeld werd het kistorgel gekozen dat in 1734 is gemaakt door Gottlieb Näser uit Fraustadt (BDR). Dit instrument, in originele staat, met een klavieromvang van CDE-c³, bevindt zich in het *Germanisches Nationalmuseum* in Neurenberg. De Cimbel 2 st. is de enige stem die niet werd nagevolgd, maar deze kan uiteraard later wel worden toegevoegd.

De kist, in twee delen, is van eikenhout, het snijwerk van lindehout. Het onderste deel van de kist bevat een kleine windmachine, met magazijnbalg en de pijpen C-Dis van de Holzgedackt 8 vt; E-Gis spreekt (liggend) vanuit de zijkanten. De beide Holzgedackten zijn van eikenhout, de Holzquintade 8 vt is van kastanjenhout, de Prinzipale 2 vt is van esdoorn. In het origineel is de laatste stem vanaf f⁰ gemaakt van orgelmetaal.

Het klavier is verschuifbaar om de toonhoogte te kunnen veranderen van 440 Hz. naar 415 Hz.

Het (orgel)opus 1 van Van Gelder heeft een heldere sprankelende klank, de bas is iets bescheiden. De Holzquintade 8 vt is bijzonder fraai.

De dispositie luidt:

Holzgedackt B/D	8 vt	Vanaf A op de lade
Holzgedackt	4 vt	
Holzquintade D	8 vt	
Prinsipale	2 vt	

Stemming: Wohltemperiert (Bach, volgens Bradley Lehman)

Winddruk: 50 mm

EMMEN, GROTE KERK

Op 18 juni 2004 werd het Meijer-orgel (1873) in de Grote Kerk te Emmen na een omvangrijke restauratie opnieuw in gebruik genomen. Restaurateur was Mense Ruiter Orgelmakers bv te Zuidwolde, adviseur was Stef Tuinstra. In 'Orgelbouw in kort bestek' in *de Orgelvriend* van sep-

Foto: Maarten Rog

Het gerestaureerde Meijer-orgel in de Grote Kerk te Emmen.

tember 2004 werd al iets over de eerste fase van dit project vermeld. Zie voor de historische gegevens eveneens dit verslag. In september 2005 werd de tweede fase afgerond. Roelf Meijer (1827-1884), aanvankelijk grutter, begon in 1867 als orgelmaker in Veendam. In hetzelfde jaar voltooide hij zijn eerste instrument, voor de Hervormde kerk te Wildervank. Het vak had Meijer geleerd in het bedrijf van Richard Paul Ibach (1813-1889) in het Duitse Barmen (Wuppertal). Toen hij voor zichzelf begon, betrok hij pijpwerk en andere onderdelen bij Ibachs bedrijf. Bij Meijers eerste orgel was er een samenwerkingsverband met de Leeuwarder orgelmakers Van Dam. Ook andere namen komen we bij Meijer tegen: Willem Hardorff, eveneens orgelmaker uit de Friese hoofdstad, verrichtte intonatie-werk. De latere orgelmaker Jan Doornbos leerde bij Meijer zijn vak. Een 'afvallige' zoon van Petrus van Oeckelen, Henricus, werkte eveneens bij Meijer. Hij zette na Meijers overlijden in 1884 diens zaak voort tot zijn dood in 1894. Meijer maakte orgels voor Wildervank, Herv. kerk (1867), Schildwolde, Herv. kerk (1868), Wildervank, Evang. Luth. kerk (1871), Hoogkerk, Herv. kerk (1872), Emmen, Herv. kerk (1873), Thesinge, Herv. kerk (1873), Scheemda, Herv. kerk (1874), Ommelanderswijk, Herv. kerk (1874), Baflo, Herv. kerk (1876), Weiwerd, Herv. kerk (1878), Alblasserdam, Herv. kerk (1881) en Siddeburen, Geref. kerk (1883). De fronten van Meijers instrumenten hebben, uitgezonderd zijn opus 1, meestal een rijzige vorm, met steeds hetzelfde soort snijwerk (dat meestal wit geschilderd is). Vooral het bij de pijpvoeten en tevens tegen de stijlen 'opklimmende' snijwerk is opvallend. Het orgel van Emmen, Meijers grootste instrument – met een Prestant 16 vt in het front – had bij oplevering negentien stemmen; het pedaal was aangehangen.

Tweede fase

Was het orgel in de twintigste eeuw reeds met een zelfstandig pedaal uitgebreid, bij de restauratie in 2004 kwam er een nieuw vrij pedaal, nu in passende stijl. Drie van de zes pedaalstemmen werden echter nog niet geplaatst. Dat zou gebeuren in de tweede fase. Bovendien zou de akoestiek van de kerk nog worden verbeterd. Na een omvangrijke renovatie van het kerkinterieur in 2002-2003 was de kerk namelijk een multifunctionele ruimte geworden, waarbij de akoestiek echter niet voor alle evenementen bevredigend bleek. Op 16 september 2005 konden de drie aangevulde pedaalregisters feestelijk in gebruik worden genomen en werd de akoestiek – die nu in 'standen' te reguleren is – aan oog en oor van de genodigden gepresenteerd. Die regulering bestaat uit gordijnen. De plattegrond

van de kerk heeft de vorm van een T, de ingang (via de toren) en het orgel bevinden zich 'in de voet'. Alle wanden (met ramen) – op de brede achterwand na – kunnen nu met een simpele druk op een knop worden 'begordijnd'. Gordijnen dicht heet "Spreekstand" en gordijnen open "Orgelstand". De *Stichting Vrienden van de Grote Kerk* heeft de gordijnen gefinancierd, alsmede de drie nagekomen pedaalregisters.

Schrijver dezes heeft sinds juni 2004 dit Meijer-orgel verschillende malen gehoord, met publiek, zonder publiek, met gordijnen, zonder gordijnen, met (feestelijk) drankje en zonder. Daarbij viel het hem steeds op hoeveel fraais dit instrument in de kast heeft. De klank mag monumentaal worden genoemd. Zijn de meeste Meijer-instrumenten bescheiden van opzet en klank, dit orgel, met een Prestant 16 vt vanaf E in het front, is groots. Uiteraard heeft dit voor een deel zijn oorzaak in handhaving van bijgewerkt goed pijpmateriaal uit 1949 en het in diverse stemmen niet ongedaan maken van opschuivingen. Ook de Mixtuur uit 1966 werd na aanpassingen opnieuw ingezet. Adviseur Stef Tuinstra schreef in een boekje dat uitkwam bij de voltooiing van de eerste fase van het orgelproject in 2004: *"Het karakter van het orgel ademt een samenvloeiing van de Groningse en Westfaalse orgelbouw uit de tweede helft van de 19de eeuw, zoals die destijds in het Duitse Ruhrgebied, Emsland en Grafschaft Bentheim werd bevestigd. De klankopbouw is geheel klassiek van opzet met kenmerken uit zowel de 18de- als de 19de eeuw. Omdat Meijer geen expressions toepaste, geeft dat zijn klankbeeld nog een extra klassiek tintje mee. Door het handhaven van de pijpverschuivingen klinkt het orgel enigszins voller en robuuster dan in Meijers dagen, echter wel met behoud van de hoofdkenmerken van diens klankkarakteristiek. Een uitzondering vormt de Mixtuur. Deze geeft het orgel in de nieuwe samenhang een ranke vroeg 19de-eeuwse schittering mee, die qua stijl tevens aansluit bij de meer 18de-eeuws dan 19de-eeuws klinkende fluitregisters*

Een blik in het bovenwerk, met op de voorgrond de gereconstrueerde Fagot-Hobo.

Foto: Jaap Brouwer

De Grote Kerk uit 1856 met de van oorsprong twaalfde-eeuwse toren. Het achtkantige bovendeele met spits is uit 1855.

en strijkers. Ook de tongwerken van HW en Pedaal zijn enerzijds gebaseerd op Meijers mensuren en makelij, maar zijn anderzijds in klassieke zin geïntoneerd.”

Bij het beluisteren verdient aparte vermelding de Fagot-Hobo 8 vt (BW), gereconstrueerd naar die van het Meijerorgel te Wildervank, en de voortreffelijke (nieuwe) Violoncello 8 vt (Ped.). Wat is het een rijkdom om bij een instrument als dit vier zestienvoets labiaalregisters te hebben! De speelaard van de nieuwe klavieren is aangenaam. Echter de reputatie van een gastorganist en vooral van zijn of haar registrant kan letterlijk naar de knoppen gaan, want Meijer plaatste destijds de registerplaatjes onder de betreffende knoppen en dat is ongewoon.

Bij het aan het begin genoemde bericht in Orgelbouw in kort bestek (*de Orgelvriend*, september 2004) werd het reeds opgemerkt: Emmen 'is' niet alleen meer het Noorder Dierenpark, maar staat nu ook op de (orgel)kaart als plaats met een fraai gerestaureerd en uitgebreid Meijerorgel. Om beide attracties met elkaar te verbinden zou elk (inloop)concert kunnen worden begonnen met een deel uit een orgelbewerking van Saint Saens' *Carnaval des animaux* ...

Emmen, Grote Kerk

Bouwer: R. Meijer, 1873

Restauratie: Mense Ruiter Orgelmakers bv, 2004, 2005

Hoofdmanuaal (C-e³)

Prestant	16 vt	C-E gecombineerd met Bourdon 16 vt
Bourdon	16 vt	gedeeltelijk gereconstrueerd
Prestant	8 vt	idem
Gemshoorn	8 vt	
Roerfluit	8 vt	
Octaaf	4 vt	
Gemsfluit	4 vt	
Quint	2 2/3 vt	door Flentrop in 1949 geplaatst materiaal uit ca. 1900
Octaaf	2 vt	
Cornet	4 st	gereconstrueerd
Mixtuur	2-4 st	Stinkens, 1966
Trompet	8 vt	gereconstrueerd

Bovenwerk (C-e³)

Open Fluit	8 vt	gedeeltelijk gereconstrueerd
Viola di Gamba	8 vt	
Lieflijk Gedakt	8 vt	
Viool Prestant	4 vt	gedeeltelijk materiaal uit 1900
Fluit d'amour	4 vt	
Woudfluit	2 vt	
Fagot hobo	8 vt	gereconstrueerd

Pedaal (C-d¹)

Violon	16 vt	nieuw, in 2005 geplaatst
Subbas	16 vt	nieuw
Violoncello	8 vt	nieuw
Octaaf	4 vt	nieuw, in 2005 geplaatst
Bombardon	16 vt	nieuw
Trombone	8 vt	nieuw, in 2005 geplaatst

Nevenregisters:

Tremulant
Manuaalkoppel
Pedaalkoppel

Windvoorziening: magazijnbalg, Winddruk: 90 mm

Met dank aan Jaap Brouwer, Herwil van Gelder, Etto Huizenga, Mense Ruiter Orgelmakers bv, Orgelmakerij Van der Putten bv

